

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวิญญานในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องวิญญานในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาเรื่องวิญญานในทัศนะของศาสนาบาไฮ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องวิญญานในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ โดยในงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร จากคัมภีร์ทางศาสนาเป็นหลัก ครอบคลุมในประเด็นเกี่ยวกับงานวิจัย สรุปได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ พบว่า วิญญานในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ธาตุรู้แจ้งอารมณ์ หมายความว่า วิญญานเกิดขึ้นได้ย่อมไม่ปราศจากอารมณ์ และจะรู้ได้ที่ละอารมณ์เท่านั้น ในขณะที่ความตื่นตัวเกิดขึ้นได้ ก็ย่อมไม่ปราศจากธาตุรู้ ต่างเป็นสังขารธรรมที่อิงอาศัยกันเป็นปัจจัย เมื่ออย่างหนึ่งไม่มี อีกอย่างหนึ่งก็ไม่มีได้ และเมื่อเกิดมีขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา ของสังขาร ที่ต้องเป็นสามัญลักษณะ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งการเกิดขึ้นแล้วดับไปนั้นเป็นสันตติสืบทอดกันอย่างรวดเร็วมาก และการเกิดดับแต่ละขณะนี้ ก็เป็นปัจจัยให้วิญญานที่เกิดขึ้นแต่ละขณะ ได้ทำกิจต่าง ๆ สัมพันธ์กันตามธรรมชาติที่ไม่มีสิ่งใดมาคั่นได้ ทำให้เกิดวิญญานชั้นหรือกองแห่งความรู้สึกนึกคิดเป็นจิตต่าง ๆ ตามสภาพปัจจัยแห่งบุคคล หากเป็นปุถุชนวิญญานย่อมวนเวียนไปตามไตรวัฏฏ์ คือ กิเลส กรรม วิบาก หรือ ปฏิจสมุปบาท กระบวนธรรมแห่งเหตุปัจจัย ๑๒ ประการ อันเป็นฝ่ายเกิดทุกข์ วิญญานสามารถพัฒนาได้ คือ ต้องศึกษาให้เข้าใจแยกคายในบริบทของวิญญาน จนเกิดปัญญาเห็นอริยสัจสี่ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีคิด พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และการเลี้ยงชีพ อย่างถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับทัศนะเป้าหมายเพื่อเป็นพื้นฐานรองรับการฝึกฝนจิต ตามหลักการทำสมาธิ การสร้างสติ การทำสมาธิ ที่ถูกต้อง ซึ่งวิธีการพัฒนาทั้งหมดนี้ คือ มรรคมีองค์ ๘ นั่นเอง และเมื่อเจริญมรรคจนถึงพร้อมมีอินทรีย์แก่กล้า ทำลายห่วงโซ่แห่งเหตุปัจจัย คือ กิเลส กรรมและวิบากนั้นให้ขาดได้ วิญญานย่อมดับสลายตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะสันอารมณ์อนุสัยอันเป็นปัจจัย คือ การบรรลุมรรคผลนิพพาน จบกิจเวียนว่ายในภพสงสาร เข้าถึงอมตะ เทียง

แท้ สุขสันต์ ว่างอย่างยิ่ง เป็นอสังขตธรรมสิ่งเหนือโลก อย่างนี้เป็นปฏิจจสมุปบาท อันเป็นฝ่ายดับทุกข์ ย่อมบรรลुธรรม ทำลายอาสวะกิเลสทั้งหลาย พ้นจากวิภวาททุกข์ ทำให้วิญญาณดับอย่างสิ้นเชิง เพราะสิ้นเหตุปัจจัย จึงได้บรรลุถึงพระนิพพาน อันเป็นบรมสุขเที่ยงแท้อมตะ

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า วิญญาณในศาสนาบาไฮ คือ ธาตุรู้ทางกายทางใจ สามารถรู้อะไรได้ตามความประสงค์ บังคับกายใจได้ เป็นพลังอำนาจอันยิ่งใหญ่ เป็นธาตุอมตะด้วยตัวเอง แบ่งแยกไม่ได้ เพราะพระเจ้าเป็นผู้สร้างอย่างมีเจตน์จำนง ให้มาทดสอบในโลกมนุษย์ที่ไม่มีความจริงใด ๆ เพื่อให้สำนึกถึงบุญคุณของพระองค์ แล้วเกิดศรัทธายอมรับคำสั่งสอนของพระศาสดาหรือศาสนทูต ซึ่งเป็นตัวแทนของพระองค์ ทำการพัฒนาวิญญาณให้ยิ่งขึ้นได้บรรลุชีวิตนิรันดร์ หรือจนกว่าพระเจ้าจะทรงพอพระทัย ประทานพระอารีให้ได้รับชีวิตนิรันดร์ กลับคืนไปสู่พระเจ้าผู้สร้างซึ่งเป็นพระวิญญาณบริสุทธิ์ ในอาณาจักรสวรรค์อันเป็นโลกแห่งความจริง วิญญาณมนุษย์จึงเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า ที่จะทรงทำตามพันธสัญญา ช่วยเหลือให้รอดพ้น เหตุนี้ในบรรดาสรรพสิ่งที่พระองค์สร้าง จึงมีมนุษย์เท่านั้น ที่ควรแก่การพัฒนาให้ได้ชีวิตนิรันดร์ ด้วยว่าวิญญาณมนุษย์มีความพิเศษ เป็นเอกเทศเหนือร่างกาย ซึ่งใช้แค่ผ่านการรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ เท่านั้น ที่สำคัญยังมีอำนาจเหนือจิตใจ สามารถผลักดันให้เกิดปัญญา ฉลาดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างน่าทึ่ง แต่มนุษย์ส่วนใหญ่ ก็มักใช้สร้างสรรค์ในทางวัตถุ อย่างมัวเมาลุ่มหลง จนลืมพระองค์ ทำให้สถานะตกต่ำไปสู่อาณาจักรสัตว์ หรือถึงขั้นวิญญาณพิการ แต่ถึงอย่างไร วิญญาณมนุษย์นั้น ก็ย่อมเคลื่อนไหวไปสู่ความสมบูรณ์ในที่สุด ถึงแม้จะใช้เวลานานมากกว่าปรกติก็ตาม เพราะเป็นกฎแน่นอนที่พระเจ้าได้กำหนดไว้แล้ว และหากมนุษย์มีศรัทธาเอาใจใส่พัฒนาวิญญาณ ตามบทบัญญัติของศาสนา ๖ ประการ ก็จะเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้า ซึ่งเป็นการง่ายหรือสะดวกขึ้น ต่อการได้ชีวิตนิรันดร์

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ พบว่า วิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ มีส่วนคล้ายคลึงกันในแง่ความหมายภายนอก ได้แก่ ความเป็นธาตุรู้ ความรู้สึกนึกคิด และหลักการพัฒนาวิญญาณ ในประเด็นต้องมีคุณธรรมศีลธรรมเป็นพื้นฐานเท่านั้น ส่วนเนื้อหาภายในอันเป็นรายละเอียดแตกต่างกันมาก เช่น วิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทเกิดจากเหตุปัจจัย เป็นไปตามกรรม อยู่ในวงจรแห่งไตรวิภว คือ กิเลส กรรมและวิบาก เป็นไตรลักษณ์ตลอดเวลา จะมีความบริสุทธิ์ได้ก็ต่อเมื่อมีอารมณ์บริสุทธิ์ การทำให้สิ้นเหตุปัจจัยดับสลายวิญญาณได้เท่านั้นจึงจะพ้นทุกข์ ดังนั้นวัตถุประสงค์การพัฒนาวิญญาณจึงมุ่งขัดเกลา ทำลายอารมณ์นุสัยและอนุสัยของวิญญาณในทุกระดับ ในส่วนศาสนาบาไฮ วิญญาณมนุษย์เกิดจากพระเจ้าเป็นเจ้าสร้าง เป็นไปตามอำนาจพระประสงค์ของพระองค์ เป็นอมตะเที่ยงแท้ยั่งยืนไม่มีดับ เคลื่อนไหวก้าวหน้าไปสู่ความสมบูรณ์เท่านั้น การยอมรับพระวิญญาณบริสุทธิ์ด้วยการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนทูตอย่างเคร่งครัด เป็นการแสดงความจงรักภักดีทำให้พระองค์พอพระทัย ประทานพระอารีให้วิญญาณมีศักยภาพแกร่งกล้าด้วยคุณธรรมอัน

ยิ่ง จนสามารถได้ชีวิตนิรันดร์ รวมเป็นอันเดียวกันกับพระองค์ ในอาณาจักรสวรรค์ได้สะดวกเร็วขึ้น การไม่ยอมรับพระองค์จะทำให้พัฒนาการช้า เข้าถึงพระองค์ได้ยาก ต้องเสียเวลามาก กว่าที่พระองค์จะทรงพระปราณี แต่ถึงอย่างไร วิญญาณมนุษย์ทั้งหมด ก็ต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระองค์ในที่สุด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวิญญาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ” มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ควรนำหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาวิญญาณ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามลำดับ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

๑. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความเป็นเอกภาพเพื่อสันติภาพของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ”

๒. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความเป็นสังฆธรรมเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อสันติภาพของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ”

๓. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีปฏิบัติทางภavanaต่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดทางศาสนาของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาบาไฮ”

ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีและเหมาะสมที่สุด ที่ควรจะเป็นแสงสว่างนำทางให้แก่โลก และมวลมนุษยชาติได้ประสบสันติภาพอย่างแท้จริง